

mát 's boldogságát eszközteni akarván, engedményezünk. És nincs, ki nem tudná, miszerint az amnestiáltak közül többen nem csak hogy legkevesebbé sem változtatták meg indulatukat, mint mi reménylettük, sőt inkább gonosz tanácsaik- 's terveiket napról napra tovább füzve, mit sem hagytak kísérletlenül, hogy a' pápa' világi fejedelemségét 's uralmát, mint arra régen törekedtek, megingassák és megdöntsék, 's egyszermind szent religiónknak keserü hadat izenjenek. Hogy pedig ezt könnyebben elérhessék, főtörekvésök vala, mindenekelőtt a' sokaságot összezsúfolítani, azt föltüzelní, 's folytonosan izgatni, és ezen izgalmakat, engedményeinket is ürügyül használva, mindinkább nevelni iparkodtak. 'S ekkép pápaságunk' kezdetén örömet és szabadon adott engedvényeink, nem csak hogy a' kívánt gyümölcsöt meg nem termették, sőt ellenben gyökeret sem ereszthettek, mert a' család' nagy mesztere azokkal új mozgalmak' előidézésére éltek vissza. E' gyülekezetben tisztelendő atyámfiai, a' tényeket, ha csak röviden és futólag is véltük megemlítettöknek, azon szándékkal, hogy minden jó indulatu ember világosan és nyilván láthassa, mit akarnak az Isten és az emberiség' ellenségei, mi az ő óhajításuk, 's mi az ő egyedüli és eltökélt szándokuk.

Alattvalóink iránti különös szeretetünknel fogva bánkodánk és fölötté aggódtunk, tisztelendő atyámfiai, látván a' folytonos, mind a' közcsend- és renddel, mind a' családok' nyugalmaival annyira ellenkező népmozgalmakat; azon gyakori pénzsegélyezéseket sem tűrhettük, melyek különféle ürügyek alatt, a' polgárok' nem csekély kára- 's rövidségével, követeltettek. Ennélfogva 1847-ki ápril' hónapban a' külügyek' vezetésével megbízott bibornokunk által kibocsátott rendeletünkben mindnyájokat intettük, hagynának föl az efféle népgyűlések- és pénzgyűjtésekkel, 's magán ügyeikhez térjenek vissza, bennünk helyezvén minden bizalmukat, 's bizonyosak lévén arról, miszerint atyai gondunk egyedül a' közjó' előmozdítására czéloz, mint annak már oly számos és kétségtelen jeleit adtuk. De ezen üdves intéseink, melyekkel a' népmozgalmakat lecsillapítani, a' népet a' csend- és békéhez visszavezetni igyekeztünk, némely emberek' gonosz vágyaik- és céljaikkal ellenkeztek. A' fáradhatlan csendzavarók tehát, kik már egy más, a' nép' üdves nevelésének előmozdítására célzó, ugyanazon bibornok által megbízásunk' nyomán kiadott rendeletünknek ellenszegültek, mihelyt intéseink tudomásukra jutottak, meg nem szüntek ellenök mindenfelé kikelni, a' vigyázatlan sokaságot hevesebben izgatni, és azt csalárdul ámitani, ne adná át magát az általunk annyira óhajtott nyugalomnak, mert úgy mond, azon veszélyes szándok lappang benne, hogy a' népek mintegy elaltatásának, és így azután annál könnyebben vonassanak a'

szolgaság' nyomasztó igája alá. Azon időtől fogva a' legkeserűbb gyalázás-, rágalmozás- és fenyegetődzésekkel telt számtalan irat intéztetett hozzánk, melyeket mi örök feledékenységre temettünk, 's elégettünk. Hogy pedig az ellenséges indulatu emberek némileg hihetőkké tegyék a' költött veszélyeket, melyekkel a' népet ijesztgeték, nem átalottak egy általuk ügyesen kigondolt összeesküvésnek hazug hírét terjeszteni, és szemtelen hazugsággal kürtölni, miszerint ezen összeesküvés azon czélból alakult legyen, hogy Roma polgári háboruba sodortassék, öldöklések- 's gyilkolásokkal megfertőztessék, hogy az új intézvények' végképeni eltörlésével, az igazgatás' régi módja visszaidéztessék. De ezen költött összeesküvés' ürügye alatt a' pártosok arra czéloztak, hogy a' népben megvetést, gyűlölséget 's ingerültséget támaszszanak némely jeles, erény, vallásosság és egyházi méltóság által kitűnő férfiak ellen. Jól tudjátok, hogy a' dolgok' e' forrongásában a' polgári őrség' föllállítása indítványoztatott, és oly gyorsan létesített, miszerint kellő szerkezete- 's fegyelmi rendszeréről gondoskodni épen nem lehetett. (Folyt. köv.)

Turcsányi Mátyás.

Adatok a' szentferencz-rendi szerzet' történetéhez honunkban.

(Vége.)

1398. Dósa István atya, Zsigmond király' udvari káplánja, István apát' halála után, a' pannonhalmi apátság' igazgatójává neveztetett. *¹⁾ Hogy pedig az említettem Dósa csak ugyan Ferenczi volt, IX. Bonifác pápa' adományozó levele bizonyítja: „Dilecto filio Dósa Stephano de Marchal, ordinis fratrum minorum professori, monasterii sti Martini de s. Monte, romanae ecclesiae immediate subjecti, ordinis sancti Benedicti, jaurinensis dioecesis in spiritualibus et temporalibus administratori, per sedem apostolicam specialiter deputato Datum Romae ad s. Petrum X. kalend. novemb. pontificatus nostri anno 9.“ *²⁾ 1430-ban Remete szent Pál szerzete' számára készült, 's Sümegh sz.-péteri helységről szóló adománylevél' aláírásában ugyanezen Dósát csanádi püspöknek olvasuk: „Datum per manus venerabilis Dósa csanadiensis eppus.“ *³⁾

1419. Balázs atya György püspök' halála után dulpnensis (talán dulcinensis) kalocsai érsekség alá rendelt püspöknek választatik; ugyanazon évben, Mi-

*¹⁾ Wadd. ad annum 1398.

*²⁾ Regestrum Vaticanum Bonif. 9. fol. 218.

*³⁾ Schmidt e Soc. Jesu Comp. de AEppis.

hály püspök' kimulta után a' nándor-fehérvári püspökséget György atya nyeri el. ^{*4)} 1434. Negyedik Jenő pápa, *Attentae considerationis* 15. kalend. novemb.' okirattal, Gotther Péter atyát, hittani tanárt, szombathelyi (episcopum sabariensem in Pannonia) püspöknek nevezi. ^{*5)} 1435. Ugyan ő szentsége IV. Jenő pápa, *Apostolatus officium* 4. kalend. august.' okirattal, Konillai János atyát Dienes püspök' holta után, váradi (Varadiensem in Hungaria trans danubiana) püspöki méltóságra emeli. ^{*6)} 1526. Augustushó 29-dik napján, a' szerencsétlen mohácsi ütközeti csatáról, Szigedy Antal atya udvari szónok, miután Tomory Pál kalocsai érsek, előbb az Üdveztöről nevezett sz. ferenczrendi tag, több püspökökkel és a' nemesség' virágával, a' nemzet' e' reményeivel, küzdve elesett, 's a' futással menekülni ohajtó király szerencsétlenül elhalt volna, a' királyi butorozat' társzekerének fedezésére rendelt csapattal szinte szabadulni törekedvén, az őt környező törökökkel esetleg kezébe került fegyverrel sokáig, mint valódi hős küzdött, küzdve több sebeket kapott, míg véletlenül, egy, urát vesztette 's megfutamlott lóra ülven, csonkitott arccal megszabadult, 's hátralévő napjait kolostori magányban töltötte. ^{*7)} 1535-ben a' rend' főnöke Szegedy Gergely, Dévai Mátyást mint Luther tanainak magyar apostolát, Nádasdy Tamás' védenczét, a' trienti zsinat' előtt tiz évvel, ezen czim alatt, *Rudimenta salutis'* velösen megtámadja és czáfolja.

1550-ben Lipa várának bevétele után, midőn a' várban lévő, tolossai sz. Lajos' tiszteletére emelt, I. Károly király alapította, és építette templomot szemlélnék a' törökök, és az orgona' nagyszerűségét csudálnák, Szegedy Ferencz atya, helybeli elnök, orgonán tett remeklése által, noha dicséretet aratott a' törököktől, mégis a' lutheránusoktól (kik benne szigorú ellenőket ismerték) bevádoltatva, mintha rejtekhelyeken számos kincseket fedve tartana, rémitő kinokat szenvedett. Ugyanis őt ép foga kihuzatott, és egész testében kegyetlenül megkorbácsoltatott, ki mégis Isten' segítségével e' kinokat kiállván, a' provincia' öröme két izben főnökösödött. ^{*8)} 1610-dik évben Csiky István atya, több évig kolostori elnök, nagy tudományu és erélyü férfi, erdélyi püspöknek szenteltetik. 1639-ben Domokoss Kazimir laicus, a' nagyszombati kolostorból főnöki engedvénnyel Erdélybe, mint születése' helyére megy, azon szándokkal, ha lehet, és Isten' föltételének kedvez, hogy szülőit az üdveztő anyaszentegyháznak megnyerje. Erdélyben Jézus'

tanítását erélyesen hirdette, 's István atya, a' missio' elnökével, egyesült erővel több szerzetes lakot alapít, kitől Kazimir Romába küldetik 1639-dik évben, 1-ször: hogy áldornak szenteltessék; 2-ször: hogy romai helybenhagyással az erdélyi missiókból keletkezett szerzetes házak' független örnökséget (custodiát) képezhessenek. Kívánata Romában örömmel teljesített. Az említett kolostorok' örnökévé választott, pápai okirattal Erdélyben apostoli helyettes- (Generalis Vicarius Apostolicus), végre coroniai püspöknek nevezetett és szenteltetett.

1667. Malomfalvay Gergely, érdemesült főnök, több provinciákban főkormánynoki hatalmu biztos, és látogató (visitator), ki mély tudománya, apostoli szelidsége, hivatalokbani ügyessége, alázatossággal párosult tekintélye által nagy Leopold király, és az ország' nagyjai előtt ismeretes, olly megkülönböztetésben részesült, hogy erdélyi püspökségre nevezetnék. ^{*9)} De az alázatosság' embere e' méltóságot megköszönte. Meghalt Kis-Mártonban husvét napján 1669. Bárdy Bonaventura atya, érdemesült tanár, a' provincia' örnöke (Custos) hittani tágas ismereteiről nevezetes, korának remek szónoka, az 1721- és 1722-dik évben tartott országgyűlések alatt, a' karok és rendek' bizodalmas meghívására, posonyi templomunkban a' magyar szónoklatot elvállalta, országos meglegedéssel két évig folytatta, miglen buzgalom megrongálta egészsége őt dicső pályájáról lelépni kényszerítette. Fájdalom! midőn Szombathelyen beteges kézzel rendezné és tisztázná szent beszédeit, meghalt életének legszebb korában; alapos, a' szív' legtitkosb részeit átható, méltósággal diszes, édesen hangzó, majd kellemetesen ható, majd ismét lelki álomból fölriasztó szónoklata' örök emlékét hagyván maga után. Meghalt 1722. 9. septemb. 1771. Gróf Zichy Ferencz győri püspök' megkeresésére a' szombathelyi tanodai előadásokra négy egyén rendeltetik. 1772. Keszthelyre gróf Festetics Pál' kérelmére, ki a' rend' számára ugyan ott kolostort alapított, két egyén küldetik a' nyelvészeti folyam' előadásaira. 1776. A' posonyi akadémiai tanács előtt felsőbb rendeletek szabta mód szerint hirdetett eső' következtében, Kollencsics Bernát atya a' győri akadémiában rendkívüli tanárnak alkalmaztatik. Ugyanazon évben az esztergomi nagyobb tanoda rendünknek adatik által, őt tanárral és egy szónokkal ellátandó. 1789-dik évi ápril hó' 15-dik napján ^{13345/1418} szám alatt kelt fensőbb rendelvénny' erejénél fogva, az érsek-újvári elemi iskolák' harmadik osztályához egy egyén rendeltetik, rendünkben küldendő, melly alkalmat örömmel fogadtuk. Később a' komáromi nagyobb tanodába is alkalmaztattunk. 1790. Wolfics Raymund atya, érdemesült bölcsészeti

^{*4)} Regestrum Vaticanum apud Waddi. ad annum 1419 citatum.

^{*5)} Wadding. ad annum 1434.

^{*6)} Ibidem ad annum 1435.

^{*7)} Istvánffius Libro 8-o ad hunc annum.

^{*8)} Istvánffius libro 17. ad hunc annum.

^{*9)} A' bullák egész e' napig főtartatnak.

tanár, jó látszerész, és szenvedélyes számtani tanár, egy órát készített számtani tekintetben, melyet a' mostani kor is remeknek talál. Eredeti egyszerűségét egy kerék' elorzása által megrontotta az irigység, mely vesztességet több híres órásk' hasztalan kutatása után, Neppel András, előbb Eszterházy herczeg' esztorázi várának házi mestere, különcz és lángész, két kerékkel pótolá ki. A' főnök' szobájában látható. 1825-dik évben Nagy-Szombat városa' megkeresésére, felsőbb helybehagyás mellett, az ottani elemi iskolák' tanítását által veszi a' rend, és 1827-ig vezet, mikor, hogy a' világiak, leginkább a' város' fiai alkalmazást nyerjenek, visszavonult. 1832-dik évben augustushó' 30-dik napján addig is, míg a' kisebb tanoda helybehagyatik és engedvényeztetik, nyelvészeti első osztálytanító tanárt küld a' rend Érsek-Ujvárra. 1842-dik évben a' kisebb tanoda által adatik a' rendnek, 4 tanárral és egy igazgatóval ellátandó.

Vége szóljak-e a' pesti koszoruzott szónokról, Albach Szániszló atyáról, ki előbb Kis-Mártonban, később Pesten ismeretesb, sem hogy bemutatni kellene. Győrben 1839-, és 1840-dik évben Pozsonyban tartott böjti beszédei felejthetlenné. Most Kis-Mártonban a' világtól visszavonultan, a' fűvészetet kibányászva, ásványtudományban buvarkodik, mi megtörhetlen törekvésü jellemére mutat. A' többi, jelenleg szónoklattal foglalatokodó egyének' fáradhatlan, kenetteljes és hivatásukat hűn teljesítő szónoklatáról ítéljen a' részrehajlatlan hallgatóság. *)

EGYHÁZI TUDÓSÍTÁSOK.

Olaszthon.

(Ő szentsége' körlevele az olaszthoni püspökökhez.) Venerabiles Fratres. Salutem et apostolicam benedictionem. Nostis, et nobiscum una conspiciatis, Venerabiles Fratres, quanta nuper perversitate invaluerint perditum quidam veritatis, justitiae, et honestatis ejusque inimici, qui sive per fraudem, omnisque generis insidias, sive palam, et tanquam fluctus feri maris despumantes confusiones suas, effraenatam cogitandi, loquendi, et impia quaequae audendi licentiam quaquaversus diffundere contendunt inter fideles Italiae populos, et catholicam religionem in Italia ipsa labefactare, ac si fieri unquam posset funditus evertere commoliuntur. Apparuit tota diaboli eorum consilii ratio tum aliis nonnullis in locis, tum in alma praesertim urbe, supremi Pontificatus nostri sede, in qua, nobis abire inde coactis, liberius, paucis licet mensibus, debacchati sunt; ubi divinis humanisque rebus nefario ausu commiscendis,

eo tandem illorum furor pervenit, ut spectatissimi urbani cleri, et praesulum, sacra inibi jussu nostro impavide curantium, turbata opera, et auctoritate despecta, vel ipsi interdum, miseri aegroti cum morte collectantes, cunctis destituti religionis subsidiis, animam inter procacis alicujus meretricis illecebras emittere cogeantur. Jam vero etsi deinceps Romana eadem urbs, et aliae Pontificiae ditionis provinciae, Deo miserante, per catholicarum nationum arma civili nostro regimini restituae fuerint, ac bellorum tumultus in aliis pariter regionibus Italiae cessaverit, non destitute tamen nec sane desistunt improbi illi Dei hominumque hostes a nefando suo opere, sin minus per apertam vim, aliis certe fraudulentis nec semper occultis modis urgendo. Verum infirmitati nostrae, supremam totius Dominici gregis curam in tanta temporum difficultate sustinenti, et peculiaribus hujusmodi Ecclesiarum Italiae periculis vehementer afflictis, non levis inter aerumnas consolatio est ex pastoralis vestro studio, Venerabiles Fratres, cujus multa nobis documenta, et in medio praeteritae tempestatis turbine non defuerant, et nova in dies clarioraque obveniunt. Ipsa autem rei gravitas urget nos, ut pro debito Apostolici Officii Fraternitatis vestris, in nostrae sollicitudinis partem vocatis, acriores sermone atque hortationibus nostris addamus stimulos, ad praelianda constanter una nobiscum praelia Domini, atque ad ea omnia concordibus animis providenda, ac praestanda, quibus, Deo benedicente, et damna reparentur quaecunque religioni sanctissimae per Italiam illata jam sint, et imminet in posterum pericula propulsentur.

Inter multiplices fraudes, quibus praedicti ecclesiae hostes uti consueverunt ad Italorum animos a fide catholica abalienandos, asserere etiam, et quaquaversus clamitare non erubescunt, catholicam religionem Italiae gentis gloriae, magnitudini, et prosperitati adversari, ac propterea opus esse, ut illius loco Protestantium placita, et conventicula inducantur, constituentur et propagentur, quo Italia pristinum veterum temporum, id est ethnicorum, splendorem iterum acquirere possit. In quo sane illorum commento haud facile quis existimaverit, num detestanda magis sit vesanae impietatis malitia, vel impudentia mentientis improbitatis?

Etenim spirituale emolumentum, ut de potestate tenebrarum in Dei lumen translatis, et justificati gratia Christi haeredes simus secundum spem vitae aeternae, hoc scilicet animarum emolumentum, a catholicae religionis sanctitate dimanans, ejus profecto est pretii, ut quaecunque hujus mundi gloria et faustitas in comparatione illius plane in nihilum esset computanda. Quid enim prodest homini si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiat? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? At verò tantum porro abest, ut temporalia illa detrimenta Italorum genti ob verae fidei professionem acciderint, ut immo religioni catholicae in acceptis referre illa debeat, si Romano labante imperio non in eam conditionem deciderit, in quam Assyrii et Chaldaei, Medi, Persaeque, et Macedones populi, multos antea dominati per annos, commutata deinceps temporum vice, dilapsi fuerant. Etenim nemo prudens ignorat, per sanctissimam Christi religionem effectum esse, ut Italia non solum a tot ac tantis, quibus obruebatur, errorum tenebris fuerit erepta, verum etiam ut inter antiqui illius imperii ruinas, et barbarorum tota Europa grassantium incursiones, ad eam nihilominus gloriam et magnitudinem prae ceteris totius mundi nationibus se provectam conspiceret, ut per sacram Petri cathedram singulari Dei beneficio in ipsa collocatam latius

*) A' rend irodalmi érdemeinek t. szerző ur által ígért vázolatát másszorra tartjuk fön. Szerk.